

عوامل تقویت‌کننده همکاری میان کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو

اعظم نجفقلی‌نژاد ورجوی | محمد حسن‌زاده

چکیده

هدف: وجود نقاط مشترک فرهنگی، دینی و تاریخی بین کشورها و از همه مهم‌تر همجواری جغرافیایی کشورهای عضو اکو و پیشینه تاریخی مشترک، لزوم شناسایی مؤلفه‌های تقویت‌کننده و تسهیل‌کننده همکاری در بین کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو را پیش از پیش‌آشکار می‌کند. در این مقاله راهکارهایی در این خصوص ارائه شده است.

روش/رویکرد پژوهش: مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای موجود در ۱۰ کتابخانه ملی کشورهای عضو اکو

یافته‌ها: وجود اشتراکات زبانی و خط در بین این کشورها، وابستگی سازمانی مشترک، اشتراک در مذهب، آگار و منابع مشترک احراز شد. برای همکاری کتابخانه‌ها می‌توان از فهرست‌ها و کتابشناسی‌های چندزبانه و چکیده‌های استاندارد بهره جست. لازمه آن تدوین استانداردهای توافق‌مورد کشورهای عضو و به کارگیری متخصصان است. با وجود منابع مشترکی در کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو، می‌توان به زمینه‌سازی همکاری هرچه بیشتر این مراکز حافظ میراث علمی و فرهنگی اقدام کرد.

کلیدواژه‌ها

ارتباط بینا فرهنگی، کتابخانه‌های ملی، همکاری بین کتابخانه‌ای، مؤلفه‌های تقویت‌کننده

عوامل تقویت کننده همکاری میان کتابخانه های ملی کشورهای عضو اگو

اعظم نجفقلی نژاد ورجوی^۱ | محمد حسن زاده^۲

دریافت: ۱۳۹۲/۱/۲۴ پذیرش: ۱۳۹۲/۵/۲۹

مقدمه

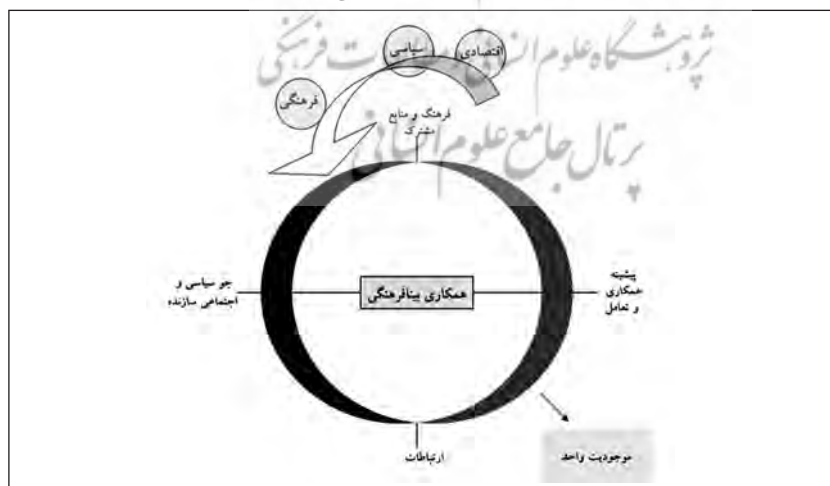
ابن خلدون دانشمند اسلامی و فیلسوف اجتماعی، قرن‌ها پیش بر این نکته اصرار کرد که انسان نمی‌تواند همه لوازم زندگی را بدون همکاری با دیگری فراهم کند. بدین ترتیب او در نظریه سازمان اجتماعی و بحث هویت فرهنگی و روابط میان فرهنگی خود، به تبیین شرایط همکاری در جامعه جهانی پرداخته است (مولانا، ۱۳۸۴، ص ۷). پدیده‌های میان فرهنگی (بینافرهنگی) با تمدن بشر سروکار دارد (مولانا، ۱۳۹۱، ص ۱۸۶). دلیل این ارتباطات میان فرهنگی این است که آدمیان به دنبال اصل و اصول مشترکی می‌روند تا مرزهای ملی را با ایجاد جامعه جهانی پیوند زنند. این جامعه مبتنی بر همکاری و تعاون میان ملت‌ها در جهت دستیابی به علایق و منافع مادی و معنوی مشترک در زمینه‌های اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و فرهنگی است (جمالی، ۱۳۸۷، ص ۳).

در بروز رفتار همکاری جویانه و یا برعکس رفتار واگرایانه و رقابت آمیز کشورها در سازمان‌های منطقه‌ای، نیروهای مرکزگرا (یکپارچه کننده) و نیروهای مرکزگریز (جداکننده)، نقش مثبت یا منفی دارند. ریچارد هارتشورن^۳ جغرافیدان آمریکایی در قالب مدلی وجود و ادامه حیات یک کشور را وابسته به تعادل پویا بین نیروهای مرکزگرا و مرکزگریز می‌داند. نیروهای مرکزگرا موجب ترکیب، اتحاد و پیوستگی و بقای یک کشور می‌شود، نظیر: زبان و فرهنگ مشترک، تاریخ طولانی مشترک و مرزهای مناسب (هاگت، ۱۳۷۵)؛ و نیروهای مرکزگرا باعث همگرایی بیشتر کشورهای منطقه می‌شود.

۱. دانش آموخته دکتری علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه آزاد اسلامی، واحد علوم و تحقیقات تهران (نویسنده مسئول)
najafgholinezhad_a@yahoo.com
۲. استادیار گروه علم اطلاعات و دانش‌شناسی دانشگاه تربیت مدرس تهران
hasanzadeh@modares.ac.ir
3. Richard Hartshorn

روند همگرایی در ابتدایی ترین شکل خود از یک نقطه آغاز می شود و در ادامه این روند تکامل، به مرحله‌ای به نام «خیز» رسیده و پس از آن به کامل ترین شکل خود یعنی «تسری» و «گسترش» می رسد. لازمه رسیدن به این مرحله، گسترش همکاری‌های متنوع اقتصادی، فنی، سیاسی، فرهنگی، و امنیتی است. در این مرحله است که به گفته یوهان گالتونی^۴ یکی از نظریه پردازان برجسته همگرایی، دویاچندبازیگر سیاسی تبدیل به یک موجودیت سیاسی واحد شده و در اینجا است که روند همگرایی کامل شده است (محمدی، ۱۳۷۰). در سایه همگرایی منطقه‌ای می توان در سطح بین‌المللی با یک صدا صحبت کرد. با همکاری می توان به چیزهایی دست یافت که به تنهایی امکان حصول آنها نیست (سومر، ۲۰۰۳، ص ۸). این همگرایی در زمینه‌های مختلف اقتصادی، سیاسی، اجتماعی، و فرهنگی انجام می شود. فرهنگ نیز همچون سیاست همواره میل به درگیری اجتماعی و گسترش جغرافیایی دارد. از این ویژگی فرهنگ به ژئوکالچریاژئوپلیتیک فرهنگی تعبیر می شود. ژئوکالچریاژئوپلیتیک فرهنگی، فرایند پیچیده‌های از تعاملات قدرت، فرهنگ و محیط جغرافیایی است که طی آن فرهنگ‌ها همچون سایر پدیده‌های نظام اجتماعی همواره در حال شکل گیری، تکامل، آمیزش و جابه‌جایی در جریان زمان و در بستر محیط جغرافیایی کره زمین اند (حیدری، ۱۳۸۴، ص ۹۴-۹۵).

همگرایی فرهنگی و اجتماعی بیشتر به اشتراکات فرهنگی، آموزشی و توسعه روابط اجتماعی و گسترش مبادلات مربوط می شود. این شکل از همگرایی برای پذیرش و تسهیل در همگرایی اقتصادی و سیاسی مورد توجه قرار گرفت. از عواملی که باعث تقویت جنبه اجتماعی همگرایی می شود، می توان به ارزش‌ها و هنجارهای مشترک، فرهنگ سیاسی مشترک، تاریخ، زبان و فرهنگ اشاره کرد (حسن خانی، ۱۳۷۹، ص ۷-۸). با توجه به مطالب فوق می توان فضای ارتباط بینا فرهنگی را در قالب شکل پیشنهادی ۱ مصورسازی کرد.

4. Johan Galtungy

شکل ۱

مدل همکاری بینا فرهنگی

طبق این مدل، همگرایی منطقه‌ای در آغاز بیشتر در زمینه تجارت و اقتصاد بود و بعد از جنگ جهانی دوم ظهور کرد. همگرایی منطقه‌ای را می‌توان فرایندی چندبُعدی پنداشت که افزون بر همکاری اقتصادی بر ابعاد سیاسی، دیپلماسی، امنیتی و نهایتاً فرهنگی دلالت دارد (رفیع و مظلومی، ۱۳۹۱، ص ۸۱). به اعتقاد جی گوکسی^۵ محرک منطقه‌ای نمی‌تواند تنها در فاکتورهای اقتصادی-مادی یافت شود، بلکه عوامل اجتماعی و فاکتورهای سیستمی مثل سنت‌های فرهنگی، شبکه‌های اجتماعی، سرمایه فرهنگی و... در این زمینه نقش بسزایی دارند (به نقل از: چونیان، هونگیانگ و یانگ^۶، ۲۰۰۹، ص ۴).

کشورهای عضو اکو، ملزومات لازم برای یک ارتباط بینا فرهنگی را دارا هستند. پیشینه تعامل و همکاری در قالب سازمان همکاری‌های اقتصادی اکو و تلاش برای همگرایی‌های سیاسی نظیر برگزاری مجمع پارلمانی اکو در منطقه، مؤید این مطلب است. از سوی دیگر کشورهای عضو اکو، علاوه بر ارتباطات اعتقادی و فرهنگی، تاریخی، و میراثی در بسیاری از حوزه‌های مختلف، نکات مشترک بسیاری دارند. این پیشینه مشترک، مولد آثار و منابع مشترک در بین کشورهای عضو اکو است.

اشتراکات اساسی کشورهای عضو اکو عبارتند از:

۱. نزدیکی جغرافیایی و تاریخ طولانی مشترک: کشورهای عضو اکو دارای نزدیکی‌های جغرافیایی و فرهنگی قابل ملاحظه‌ای هستند. با وجود ملیت‌ها و گروه‌های نژادی مختلف در این منطقه، باورهای مذهبی سبب ایجاد نزدیکی چشمگیری میان مردم این منطقه شده است. پیشینه این پیوندهای فرهنگی و تاریخی، به قرون گذشته و حاکمیت مسلمانان بر منطقه آسیای مرکزی و قفقاز برمی‌گردد (کولایی و مؤدب، ۱۳۸۸، ص ۱۶۷). در تمام منطقه اکو در زمینه اساطیر و قهرمانان افسانه‌ای-تاریخی، وحدت نظر به چشم می‌خورد. ویژگی‌های دوران پیش از تاریخ، تمدن‌های کشف‌شده در آسیای مرکزی در دوران نوسنگی شباهت بسیاری با مناطقی در سرزمین جغرافیای سیاسی ایران کنونی نشان می‌دهند (مستوفی، ۱۳۸۰).

۲. عوامل مذهبی و اسلامی: طبق برخی آمار موجود، از جمعیت حدود ۴۶۰ میلیون نفری منطقه اکو، حدود ۹۰ درصد مردم مسلمان هستند و اسلام را به‌عنوان دین غالب در این کشورها پذیرفته‌اند (آژانس اطلاعات مرکزی، ۲۰۱۳، ص ۷).

۳. زبان و فرهنگ مشترک: کشورهای عضو اکو دارای فرهنگ مشترکی هستند که دستاورد و میراث تاریخ چند هزارساله آنهاست (اساسنامه اتحادیه کتابخانه‌ها و آرشیوهای ملی کشورهای عضو اکو، ۲۰۰۹). عواملی نظیر زبان، دین مشترک، تاریخ مشترک، چهره‌های فرهنگی فرامرزی، شخصیت‌های تاریخی مشترک، آداب و رسوم مشترک، و... در این

5. Ji Guoxiu

6. Chunyan, Hongyang and Yang

7. Central Information Agency(CIA)

سرزمین‌ها مشهود است که می‌تواند زمینه‌های همکاری و تعامل را متنوع و متکثر کند (نظری، ۱۳۹۰، ص ۳۱).

۴. پیشینه و آثار و منابع مشترک: کشورهای عضو اکو آثار و گنجینه‌های ادبی و فرهنگی مشترکی دارند که از جمله آن می‌توان به قرآن‌های قدیمی، دیوان حافظ، گلستان سعدی، نسخه‌های کمیاب شاهنامه، تاریخ‌نامه‌ها و... اشاره کرد (خورشید انور، ۱۳۸۸، ص ۱۵). به‌علاوه در هنر و صنایع دستی، زبان و ادبیات، و نثر و نظم اشتراک وجود دارد. این زمینه‌های مشترک در سراسر منطقه، نمادها و شواهد زنده‌ای از یک تاریخ مشترک، گذشته مشابه و حیات مرتبط و زندگی در کنار هم است. بسیاری از شخصیت‌های ادبی ایران در این سرزمین‌ها دفن شده‌اند، ادبا و دانشمندانی از قبیل مولانا، عبدالرحمان جامی، امام فخرالدین رازی، علی شیر نوایی، خواجه عبدالله انصاری و بسیاری دیگر. این شخصیت‌های بزرگ و ادیب که همه ما به آنها احترام می‌گذاریم، این شهرهای باستانی و این تاریخ مشترک، پل‌هایی هستند که مردمان و کشورهای ما را به هم متصل می‌کنند. این حلقه‌های ارتباط ما را فراتر از قرون و اعصار به هم می‌پیوندند و در برابر زمان، مکان و فواصل پایدار می‌کنند. ساختن و بازیافتن، احیا و نوسازی اشتراک‌ها، چالشی کوچک نیست (خورشید انور، ۱۳۸۸، ص ۱۴). در کنار هم قرار گرفتن این اشتراک‌ها و تقویت روزافزون آنها، هدفی متعالی است که لازم است عزم و اراده مدیران فرهنگی این کشورها بر آن صحه گذارد.

وجود یک فرهنگ و تمدن کهنسال در محدوده جغرافیایی اکو (که در نقشه دوران‌های مختلف به‌نوعی دلیل بر حضور ایران در این سرزمین‌هاست) باعث شکل‌گیری علایق مشترک و پیوندهای قومی در میان ملل این مناطق شد (مستوفی، ۱۳۸۰، ص ۲۰۱)؛ از این ویژگی به ایران فرهنگی تعبیر می‌شود. کشورهای عضو اکو در اصل، یک موجودیت واحد بودند که به مرور زمان از هم تفکیک شده‌اند، اما همه آنها پدر و مادر مشترکی دارند و پیوند تاریخی و یکپارچگی فرهنگی در ویژگی‌های این کشورها محسوس است. ایران فرهنگی از حیث مفهومی، منعکس‌کننده تأثیر و تبدلات هویتی - تمدنی ایرانی در ارتباط با کشورهای منطقه و امتزاج موارث فرهنگی و تمدنی ما با آنها در یک پیکره فرهنگی است. چارچوب فرهنگی - تمدنی مشترکی که به‌واسطه عناصر و مؤلفه‌های مشترک زبانی، فرهنگی و اجتماعی پدید آمده است، حاصل تجربه تاریخی کلانی است که معرفت و هویت را به هم پیوند داده و «خودآگاهی تمدنی» را به‌بار آورده است (نظری، ۱۳۹۰، ص ۲۲). در معنای وسیع، ایران فرهنگی محدوده‌ای را دربرمی‌گیرد که در قرون گذشته امپراتوری بزرگ ایران در آن مستقر بود. این محدوده فلات ایران در آسیای غربی، ایران کنونی، افغانستان، سرزمین‌های آسیای مرکزی، منطقه قفقاز، منطقه بین‌النهرین و سواحل جنوبی خلیج فارس و بخش وسیعی

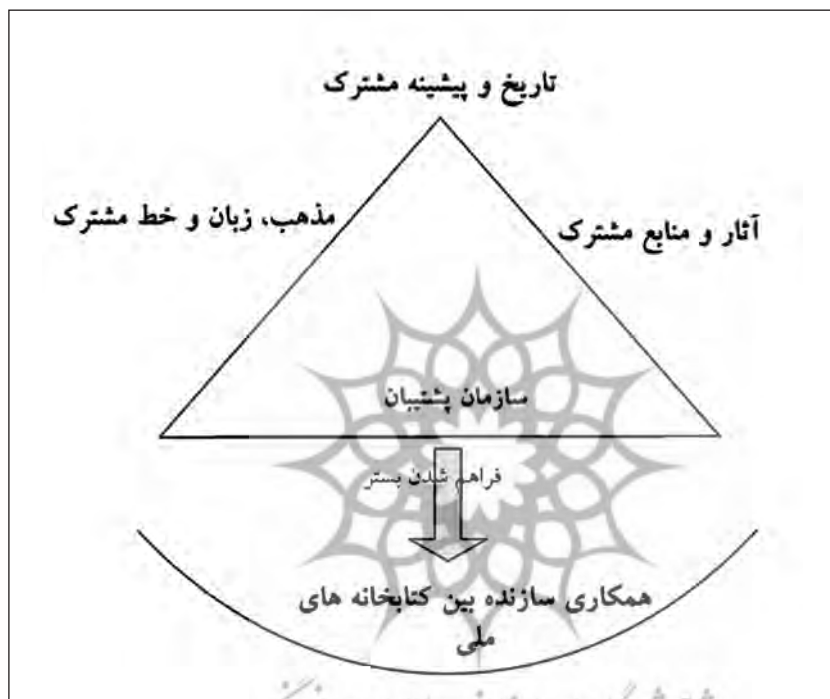
از شبه قاره هند را دربرمی‌گیرد (نظری، ۱۳۹۰، ص ۲۳-۲۴). در هر منطقه جغرافیایی، این فرهنگ شکل خاصی به خود گرفته و همانند درختی است که دارای شاخه‌های پراکنده و فراوانی است، اما همه آنها از یک تنه تنومند ریشه می‌گیرند. پس می‌توان گفت فرهنگ در این منطقه، یکپارچه است و آنچه که در جوامع مختلف این منطقه و وسیع متنوع به‌نظر می‌رسد، پاره فرهنگ است (مستوفی، ۱۳۸۰).

پیشرفت امروز بشریت در عرصه‌های مختلف علمی و صنعتی و امدار همین فرهنگ مشترک است. این فرهنگ مشترک می‌تواند با پیوند عمیق بین ملت‌ها، فرصتی جدید را برای توسعه همه‌جانبه منطقه اکو و بازآفرینی نقش تمدن‌ساز خویش در عرصه جهانی به‌وجود آورد (اساسنامه اتحادیه کتابخانه‌ها و آرشیوهای ملی کشورهای عضو اکو، ۲۰۰۹). آثار و منابع مشترک که نمادها و شواهد مختلفی بر آن صحنه گذاشته است و از آن به میراث مکتوب تعبیر می‌شود زاینده همین فرهنگ مشترک و پیشینه مشابه است. به‌عنوان مثال بیش از ۸۰ درصد کتیبه‌ها و دستنوشته‌های باستانی موجود در کتابخانه‌های آسیای میانه به زبان فارسی است که به‌مثابه یک گنج بسیار غنی و بی‌پایان است (مستوفی، ۱۳۸۰، ص ۱۵۰). یک بررسی آماری نیز نشان داده است در سال ۱۹۸۳ در حالی که همه کسانی که در حوزه علوم فنون در کشورهای اسلامی مشغول تحقیق و تتبع بودند حدود ۴۵۰۰۰ نفر بودند، اما در همان زمان تعداد این متخصصان در قلمرو شوروی (سابق) ۱۵۰۰۰۰۰ نفر گزارش شده‌اند (عبدالسلام به نقل از: رزم آرا، ۱۳۸۷)؛ حال آنکه اطلاعات دقیقی درباره این یافته‌ها در دسترس نیست. از آنجایی که کتابخانه‌های ملی، متولی گردآوری میراث مکتوب در هر کشوری محسوب می‌شود، در صورتی که بتوان به‌طور مؤثر زمینه همکاری کتابخانه‌های ملی را فراهم کرد و این مجموعه‌ها را در کنار هم جمع کرد، می‌توان گنجینه باارزشی از ارزش‌های فرهنگی و تاریخی را احیا کرد. در کنار هم قرار گرفتن این گنجینه‌ها و اشتراک منابع این کشورها مستلزم تدوین و استقرار چارچوبی مشخص در خصوص ویژگی‌های مشترک و یا احتمالاً متفاوت کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو است. کتابخانه‌های ملی به‌عنوان حافظه علمی و فرهنگی ملت‌ها و میراث‌داران فرهنگ مکتوب توانسته‌اند در طول تاریخ با گذر از رخدادهای تلخ و شیرین، میراث ارزشمند علمی و فرهنگی ملت خود را حفظ کنند و در اختیار نسل‌های بعدی قرار دهند (اساسنامه اتحادیه کتابخانه‌ها و آرشیوهای ملی کشورهای عضو اکو، ۲۰۰۹). این کتابخانه‌ها به‌طور سنتی از جمله دموکرات‌ترین و قابل‌دسترس‌ترین نهادهای اجتماعی و مراکز کتابخانه‌ای هستند (فدوروف^۸، ۱۳۹۰، ص ۴۷).

با توجه به اشتراکات اساسی پیش‌گفته، می‌توان استدلال کرد بحث پیشینه، آداب و رسوم، مذهب، زبان، و خط مشترک مولد آثار و منابع مشترک است. در صورتی که سازمان‌های

8. Fedorov

پشتیبان در این راستا هم‌رأی و هم‌قدم باشند، بستری برای همکاری بین کتابخانه‌های ملی عضو فراهم می‌شود که منافع آن در نگاه اول متوجه خود اعضا می‌شود. البته این بستر زمانی به‌طور مستمر برقرار می‌شود که کشورهای عضو در جهت تقویت آثار و منابع مشترک و حفظ پیشینه متمدن خود سرمایه‌گذاری و برنامه‌ریزی کنند و به آن بها دهند. با مطالعه این مؤلفه‌ها، می‌توان چارچوب پیشنهادی زیر را (شکل ۲) برای همکاری بین کتابخانه‌های ملی عضو مصورسازی کرد.

شکل ۲

چارچوب همکاری بین کتابخانه‌های ملی
کشورهای عضو

شرایط جدید جهانی و اقتضانات ملی و منطقه‌ای ایجاب می‌کند کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو دست در دست هم دهند تا با همکاری در زمینه‌های مختلف، فرصت بهره‌برداری پژوهشگران از میراث و اطلاعات موجود در گنجینه‌های یکدیگر را ایجاد کنند. در جامعه معرفتی امروز، این همکاری می‌تواند زمینه‌ساز تبادل اطلاعات و تبدیل اطلاعات به دانش و خرد شود و فرایند توسعه و رشد را سرعت بخشد (اساسنامه اتحادیه کتابخانه‌ها و آرشیوهای ملی کشورهای عضو اکو، ۲۰۰۹)، چرا که همکاری به‌عنوان یک عنصر کلیدی در دستور کار مدرنیزاسیون دولت‌هاست. می‌توان تمام خدمات را برای بعضی از افراد فراهم کرد، بعضی از خدمات را برای همه افراد مهیا کرد، اما نمی‌توان همه خدمات را برای همه

افراد آماده کرد. همکاری‌های موفق، می‌توانند به اهدافی دست یابند که بدون آن، برای سازمان‌های انفرادی این امکان میسر نمی‌شود (ویلدریچ^۹، ۲۰۰۴، ص ۴). این مقصود هنگامی به‌نحو مطلوب حاصل می‌شود که در سطح ملی، منطقه‌ای و بین‌المللی تلاش و کوشش کافی در جهت اشتراک منابع و همکاری بین کتابخانه‌ای انجام پذیرد.

ایران و کشورهای اگو با توجه به دستاوردهایی که در زمینه‌های علمی و فناوری‌های نوین دارا هستند، می‌توانند به‌صورت متقابل تجربه‌های خود را در اختیار پژوهشگران و دانشمندان یکدیگر قرار دهند (نوروزی و ولایتی، ۱۳۸۸، ص ۱۶۵). به‌عنوان مثال این کشورها می‌توانند تجربیات خود را در مورد حفاظت و نگهداری از نسخ خطی نفیس و نادر که در برخی کشورها در حال زوال است، با همدیگر به اشتراک بگذارند. البته زمینه‌های همکاری می‌تواند بسیار متنوع باشد.

در این مقاله، پژوهشگران برآن هستند تا به مطالعه برخی از مؤلفه‌های تقویت‌کننده و تسهیل‌کننده همکاری کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو از قبیل زبان و رسم الخط، مذهب، وابستگی سازمانی، و آثار و منابع مشترک بپردازند تا مشترکات و تفاوت‌ها از درون این مطالعه حاصل و اطلاعات لازم برای همکاری استخراج شود. در شرایط فعلی شواهد متقنی وجود دارد که مبین جدایی این سرزمین‌های مشترک از هم است. روسی‌سازی این سرزمین‌ها و تغییر رسم الخط آنها و تبلیغات ضددینی و اروپایی و مواردی از این قبیل ممکن است تا جایی پیش برود که مردمان این تمدن مشترک حتی پیشینه مشترک خود را به فراموشی بسپارند و تبدیل به موجودیت‌های مستقل از هم شوند. چرا که زبان و خط مشترک بین ملت‌های منطقه (که زمانی عامل پیوند بین آنها بود)، بعد از تسلط روس‌ها و انگلیسی‌ها بر بخش‌هایی از ایران فرهنگی، در این بخش‌ها تغییر یافت و این رشته پیوند قطع شد (نظری، ۱۳۹۰، ص ۳۱). البته لازم به ذکر است که گوی سبقت از آن قدرتی است که در این راستا سرمایه‌گذاری کند. روسی‌سازی و مواردی از این قبیل به سبب سرمایه‌گذاری‌های حساب‌شده‌ای است که بانیان این فرهنگ به انجام می‌رسانند. برای مصونیت از گزند مداخله قدرت‌های بزرگ در جهت تجزیه منطقه به لحاظ فرهنگی، همکاری‌های جدی فرهنگی لازم و ضروری است. تاکنون نقش فرهنگ در این منطقه کم‌رنگ بوده است. البته پتانسیل‌های لازم برای پیوند وجود دارد، ولی سرمایه‌گذاری در این راستا بسیار ضعیف است و ترس آن وجود دارد که این پیشینه مشترک به فراموشی سپرده شود. سرمایه‌گذاری فرهنگی در این زمینه و توجه و تأکید بر پیشینه، آثار و منابع مشترک و تقویت هر چه بیشتر این تشابهات، یک ضرورت محسوب می‌شود. همکاری جدی در سطح کتابخانه‌های ملی و در سطوح و ابعاد مختلف و سرمایه‌گذاری در این خصوص، می‌تواند بر این میراث و پیشینه مشترک تأکید کرده و از

9. wikridge

این طریق در برابر فرهنگ‌های غربی و تازه به دوران رسیده قد علم کند. این پژوهش به دنبال:
(۱) بررسی مؤلفه‌های تقویت‌کننده و تسهیل‌کننده همکاری بین کتابخانه‌های ملی در یک محیط بینا فرهنگی؛

(۲) میزان برخورداری کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو از این مؤلفه‌ها؛ و
(۳) راهکارهای تقویت مؤلفه‌های تسهیل همکاری بین کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو است.

البته در سطح بین‌الملل موارد متعددی از همکاری در سطح کتابخانه‌های ملی قابل ردیابی است. نمونه‌هایی از این همکاری‌ها عبارتند از:

اتحادیه ICABS^{۱۰} اتحادیه مشترکی است که با همکاری ایفلا و چندین کتابخانه ملی تشکیل شده و هدف آن تضمین همکاری، ارتباط و حمایت مستمر از فعالیت‌های اصلی در حوزه کنترل کتابشناختی و منبع، تمام انواع منابع و فرمت مرتبط و استانداردهای پروتکل است. این اتحادیه در صدد حفظ، ارتقاء و یکدستی استانداردهای موجود و مفاهیم مرتبط با کنترل کتابشناختی و منبع است تا راهبردهایی را در این زمینه ایجاد کند و درک مسائل مرتبط با حفظ بلندمدت منابع الکترونیکی را افزایش دهد (ICABS، 2008).

اطلاعات الکترونیکی برای کتابخانه‌ها (EIFL)^{۱۱} یک سازمان غیرانتفاعی بین‌المللی است که با هدف ایجاد دسترسی به اطلاعات دیجیتالی، در کشورهای در حال توسعه فعالیت می‌کند. این سازمان در مشارکت با کتابخانه‌های بیش از ۶۰ کشور در حال توسعه در آفریقا، آسیا، اروپا، آمریکای لاتین^{۱۲} است. EIFL امکان دسترسی به دانش را برای آموزش، تحقیق و توسعه پایدار جامعه فراهم می‌کند تا از طریق کتابخانه‌ها در توسعه اقتصادی و اجتماعی سهم شود. EIFL در حال حاضر با کنسرسیوم کتابخانه ملی در بیش از ۴۵ کشور در حال توسعه در آفریقا، آسیا، و اروپا در حال فعالیت است و در بیش از ۲۳ کشور در آفریقا، اروپا و آمریکای لاتین پروژه دارد (EIFL، 2012).

کنسرسیوم حفاظت اینترنت بین‌المللی^{۱۳} یک پروژه بین‌المللی است که اکثر کتابخانه‌های ملی اروپایی و نیز کتابخانه‌های ملی اصلی در سرتاسر جهان در آن شرکت دارند. این کنسرسیوم جمع‌آوری بخش بزرگی از محتوای اینترنتی را از سرتاسر جهان امکان‌پذیر می‌کند تا این محتوا به شیوه‌ای حفاظت شود که بتواند آرشیو شود، امنیت داشته باشد و در طول زمان در دسترس قرار گیرد. این کنسرسیوم همچنین در صدد است تا ابزارهای عمومی، تکنیک‌ها و استانداردهایی را ایجاد کند و به کار گیرد تا خلق آرشیوهای بین‌المللی را امکان‌پذیر و کتابخانه‌های ملی را ترغیب و حمایت کند تا آرشیو و حفاظت منابع اینترنتی را مورد توجه قرار دهد (همکاری بین‌المللی، ۲۰۱۲).

10. Ifla-CDNL Alliance
for Bibliographic Standards

11. Electronic Information
For Libraries

۱۲. برای آگاهی از کشورهای عضو این
لینک را ببینید:

<http://www.eifl.net/where-we-work>

13. IIPC (International Internet
Preservation Consortium)

ایفلاپک^{۱۴} برنامه‌ای است که با همکاری ایفلا و کتابخانه‌های ملی دنیا با موضوع فعالیت‌های هسته در مورد حفاظت و نگهداری^{۱۵} انجام می‌گیرد. اهداف این برنامه شامل افزایش آگاهی درباره مسائل حفاظتی، ترغیب در مورد حفاظت و نگهداری و ارتقاء آموزش در این حوزه‌هاست. این برنامه اساساً به شیوه‌های غیر متمرکز در پی کسب اهداف است. یک مرکز کانونی، راهبردهای جهانی را اجرا می‌کند و مراکز منطقه‌ای، فعالیت‌ها را در حوزه‌های خاص خود مدیریت می‌کنند. مرکز کانونی از سال ۱۹۹۲ در شهر پاریس مستقر است. مرکز بین‌المللی و مراکز منطقه‌ای بخشی از یک شبکه هستند که قوانین کاری اصلی در طی یک «توافق»^{۱۶} که به صورت سالیانه بین ایفلا و هر مرکز امضا می‌شود، تعریف می‌شود (ایفلاپک، ۲۰۱۳).

ایران با چندین کشور در سطح کتابخانه‌های ملی، تفاهم‌نامه همکاری دارد. گرچه ممکن است همکاری‌های جزئی در سطح کتابخانه‌های ملی ایران با این کشورها انجام پذیرد، اما به نظر می‌رسد همکاری جدی بین کتابخانه ملی ایران با کتابخانه‌های ملی کشورهای دیگر انجام نشده است.

نخستین اجلاس رؤسای کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو در ۱۹ - ۲۰ نوامبر ۲۰۰۷ (۲۸ - ۲۹ آبان) به میزبانی جمهوری اسلامی ایران در تهران برگزار شد. این اجلاس تصمیم گرفت اتحادیه رؤسای کتابخانه‌ها و آرشیوهای ملی کشورهای عضو اکو (افلا)^{۱۷} را تأسیس کند. اساسنامه این اتحادیه در این اجلاس به تصویب رسید و پیش‌نویس آن تهیه شد. این اساسنامه به صورت رسمی، در ۱۳ ماده و ۲ تبصره در تاریخ ۲۱/۰۴/۲۰۰۹ به تصویب رؤسا و نمایندگان تام‌الاختیار کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو رسید. فعالیت در قالب این اتحادیه و عملیاتی شدن اهداف آن، چشم‌انداز مطلوبی در همکاری منطقه‌ای به حساب می‌آید. دومین اجلاس رؤسای کتابخانه‌های ملی این کشورها در ۲۰-۲۱ آپریل ۲۰۰۹ در شهر باکو و سومین اجلاس در ۱۴-۱۶ اکتبر ۲۰۱۰ در آنکارا برگزار شد. چهارمین اجلاس هم برای برگزاری در حال پیگیری است. افلا با هدف توسعه فعالیت‌های علمی، پژوهشی، آموزشی، و فرهنگی در ۵ موضوع: ایجاد پایگاه اطلاع‌رسانی مشترک؛ تکمیل فراهم‌آوری و مجموعه‌سازی منابع؛ حفاظت، نگهداری، و مرمت منابع؛ تنظیم استانداردها؛ سازماندهی منابع؛ و توسعه آموزش و پژوهش‌های کتابداری تصویب شده است که تحت نظارت و وابسته به مؤسسه فرهنگی اکو به فعالیت می‌پردازد (گزارش نخستین اجلاس رؤسای کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو، ۲۰۰۷). محقق شدن اهداف افلا، هدفی متعالی است و نقطه عطفی در همکاری‌های منطقه‌ای محسوب می‌شود، گرچه تاکنون این اتحادیه به نحو شایسته‌ای به مرحله عمل نزدیک نشده است.

14. Ifla- PAC

15. Core Activity on Preservation and Conservation

16. Agreement

17. Eco Federation of Libraries and Archives (EFLA)

روش پژوهش

روش این پژوهش، مطالعه اسنادی و کتابخانه‌ای است. این روش به شیوه گردآوری اطلاعات درخصوص ریز موضوعات از طریق مطالعه کتاب‌ها، اسناد، وبسایت‌ها و سایر منابع اطلاق می‌شود و می‌توان آن را به نوعی اندیشه‌و‌زی بر روی اطلاعات و یا شیوه اعمال فکر بر روی اطلاعات به دست آمده تعبیر کرد (نکونام، ۱۳۸۲). به اعتقاد مجدفر (۱۳۸۲، ص ۲۷۶) منابع اصلی مورد استفاده در این نوع پژوهش، کتب و مدارک منثور و منظومی است که از دوره‌های گذشته به جا مانده است. برای جمع‌آوری داده‌ها، از اسناد موجود در دبیرخانه افلا (اتحادیه کتابخانه‌ها و آرشیوهای ملی کشورهای عضو اکو) مستقر در کتابخانه ملی ایران در تهران، اسناد موجود در کتابخانه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی، اسناد موجود در مؤسسه فرهنگی اکو، و نیز مراجعه به وبسایت هر یک از کتابخانه‌های ملی این کشورها استفاده شده است. همچنین برای یافتن بخشی از اطلاعات از قبیل شهر محل استقرار کتابخانه ملی و وابستگی سازمانی این کتابخانه‌ها و به دلیل روسی بودن وبسایت برخی از آنها، تماس تلفنی با سفارتخانه‌های این کشورها در ایران و سفارتخانه‌های ایران در سایر کشورها و رایزنی‌های فرهنگی این کشورها انجام گرفته است. سایت آژانس اطلاعات مرکزی (۲۰۱۳) از وبسایت‌هایی بود که برای جمع‌آوری اطلاعات عمومی به آن مراجعه شد. در این سایت، اطلاعات مربوط به هر کشور در موضوعات مختلف وجود دارد و با مراجعه به هر کشور می‌توان اطلاعات مفصلی درباره آن کشور ملاحظه کرد.

یافته‌ها

سؤال ۱: مؤلفه‌های تقویت‌کننده و تسهیل‌کننده همکاری بین کتابخانه‌های ملی کشورهای اکو در یک محیط بین‌فرهنگی کدامند و کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو تا چه اندازه از این مؤلفه‌ها برخوردارند؟

با مطالعه متون و منابع مختلف (حسن‌خانی، ۱۳۷۹؛ رفیع و مظلومی، ۱۳۹۱؛ نظری، ۱۳۹۰؛ کولائی، ۱۳۷۶)، معلوم شد کشورهای عضو اکو سوابق تاریخی و مشترکات فرهنگی و مذهبی را به‌عنوان مهم‌ترین مؤلفه‌های همکاری مورد توجه قرار داده‌اند. از جمله این مؤلفه‌ها زبان و رسم‌الخط است. در جدول ۱، زبان و خط رسمی کشورهای عضو اکو و زبان‌های رایج دیگری که در این کشورها مورد استفاده قرار می‌گیرد، آورده شده است:

ردیف	نام کشور	زبان رسمی	زبان‌های رایج دیگر	خط رسمی	خط پیشین
۱	ایران	فارسی	ترکی آذری، کردی، گیلکی و مازندرانی، لری، بلوچ، عربی، ترکمنی، ارمنی	فارسی	-
۲	ترکیه	ترکی	کردی	لاتین	عربی
۳	افغانستان	دری (فارسی) و پشتو	ازبکی، ترکمنی، بلوچی و پشه‌ای، نورستانی، پامیری	دری	-
۴	ازبکستان	ازبکی	روسی، تاجیکی (فارسی)	سیریلیک	عربی و سپس لاتین
۵	تاجیکستان	فارسی تاجیکی	روسی، ازبکی	سیریلیک	عربی
۶	ترکمنستان	ترکمنی	روسی، ازبکی	لاتین	عربی
۷	قزاقستان	قزاقی، روسی	ازبکی، تاجیکی (فارسی)	سیریلیک	عربی و سپس لاتین
۸	قرقیزستان	قرقیزی، روسی	ازبکی، فارسی	سیریلیک	عربی و سپس لاتین
۹	پاکستان	انگلیسی، اردو	پنجابی، سندھی، سیرانیک، براهوی، پشتو و بلوچی	لاتین	-
۱۰	آذربایجان	ترکی آذربایجانی	لذگی، روسی، ارمنی، فارسی	لاتین	عربی و سپس لاتین

جدول ۱

زبان و خط رسمی و رایج کشورهای عضو آکو
(آژانس اطلاعات مرکزی، ۲۰۱۳)

باتوجه به جدول ۱، می‌توان اشتراکات زبانی و خط را در این ده کشور ملاحظه کرد. در نگاهی به گویش‌های محلی و قومی که پایه گرفته از زبان پارسی است، می‌توان عمق فرهنگ یکنواخت ایرانی را در این سرزمین‌ها احساس کرد. در تاجیکستان، افغانستان، پاکستان، آذربایجان، ازبکستان، قرقیزستان، و قزاقستان شمار فارسی‌زبانان قابل ملاحظه است. در جمهوری‌های آسیای مرکزی و قفقاز در زمانی که بخشی از ایران به حساب می‌آمدند خط عربی که با خط فارسی (جز چهار حرف اضافه‌تر در خط فارسی) تفاوتی ندارد رواج داشت،

اما بعد از تسلط روس‌ها زبان روسی در این مناطق رواج یافت. تا اینکه پس از استقرار حکومت کمونیستی در این مناطق، رسم الخط روسی (سیریلیک) رسمی شد. بنابراین زبان و خط مشترک بین ملت‌های منطقه که زمانی عامل پیوند بین آنها بود، بعد از تسلط روس‌ها و انگلیسی‌ها بر بخش‌هایی از ایران فرهنگی، در این بخش‌ها تغییر یافت و این رشته پیوند قطع شد. در کشورهایی هم که روس‌ها تسلط یافتند زبان روسی رواج و خط سیریلیک رسمیت یافت (نظری ۱۳۹۰، ص ۳۱). پیدا کردن نمونه‌هایی برای آگاهی به این مسئله که فرهنگ نوشتاری و گفتاری کشورهای عضو اکو ریشه در اندیشه و لغات ایرانی دارد، دور از دسترس نیست. شاید هزاران نوشته و دلیل و کتاب‌های دیگری را که طی تاریخ چندصدساله نوشته شده‌اند و هم‌اکنون نیز محققین در حال بررسی آنها هستند، همگی مبین این حقیقت باشند (مستوفی، ۱۳۸۰).

همکاری در سطح کتابخانه‌های ملی و سرمایه‌گذاری در این راستا باعث تقویت خط و زبان فارسی و احیای تدریجی زبان و خط دیرین این کشورها می‌شود. بی‌تردید گسترش یک زبان سبب بسط فرهنگ آن زبان می‌شود. ایران به دلیل دارا بودن مرزهای وسیع حوزه تمدنی ایرانی - اسلامی، موقعیت استراتژیکی برای گسترش زبان فارسی و اثرگذاری بر مخاطبین غیرفارسی زبان را دارد (صادقی، ۱۳۹۱، ص ۵۳). این قبیل همکاری‌ها و حضور فعال در عرصه همکاری، می‌تواند در این راستا مفید واقع شود.

از دیگر مؤلفه‌های تسهیل‌کننده همکاری بین کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو، مذهب است که از جمله اشتراکات بین کشورهای عضو اکو محسوب می‌شود. در جدول ۲ این اشتراک به‌وضوح دیده می‌شود.

ردیف	نام کشور	منه‌ب
۱	ایران	۹۸ درصد مسلمان
۲	ت‌کیه	۹۹ درصد مسلمان
۳	افغانستان	۹۹ درصد مسلمان
۴	ازبکستان	۸۸ درصد مسلمان
۵	تاجیکستان	۹۰ درصد مسلمان
۶	ت‌کمنستان	۸۹ درصد مسلمان
۷	قزاقستان	۴۷ درصد مسلمان
۸	قرقیزستان	۷۵ درصد مسلمان
۹	پاکستان	۹۶ درصد مسلمان
۱۰	آذربایجان	۹۳ درصد مسلمان

جدول ۲

منه‌ب در کشورهای عضو اکو
(آژانس اطلاعات مرکزی، ۲۰۱۳)

شاید یکی از مهم‌ترین دلایل برای همکاری کتابخانه‌های ملی از دیدگاه پژوهشگران، تأکید بر همین مذهب مشترک است. بدون تردید اسلام، بخشی از هویت مردم جمهوری‌های آسیای مرکزی را تشکیل می‌دهد. غرب با هراس از گسترش اسلام در میان کشورهای تازه استقلال‌یافته، دست به اقدامات وسیعی می‌زند تا اسلام را بیش از پیش کم‌رنگ و بی‌اثر کند و سرمایه‌گذاری‌های قابل ملاحظه‌ای نیز در این زمینه به انجام می‌رساند. همکاری جدی کتابخانه‌های ملی با همدیگر و حضور پررنگ ایران در این راستا، به مرور زمان می‌تواند زمینه را برای تبلیغ اسلام و احیای غیرمستقیم آن فراهم کند. البته میزان سرمایه‌گذاری در این زمینه می‌تواند تعیین‌کننده باشد.

اشتراکات مذهبی، فرهنگی، و تاریخی مولد آثار و منابع مشترک فراوانی است. به عبارتی، وجود منابع مشترک در کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو، از دیگر مؤلفه‌های ترغیب‌کننده همکاری است. با توجه به بررسی‌ها و مطالعات انجام‌شده، در کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو علاوه بر منابع به زبان رسمی و رایج هر کشوری، کتاب‌ها و نسخ خطی فراوانی به زبان‌های عضو موجود است. مثلاً:

• در کتابخانه ملی ازبکستان منابعی به زبان‌های روسی، ترکی، عربی، فارسی و زبان‌های اروپایی موجود است (علیجانی، ۱۳۸۱، ص ۱۵۴). در این کتابخانه حدود ۲۰۰/۰۰۰ جلد کتاب نسخه خطی و کتاب‌های نادر محفوظ است که مقدار زیادی از نسخ خطی فوق‌الذکر به خط و زبان فارسی نگاشته شده‌اند (ویژگی‌های فرهنگی کشور ازبکستان، ۱۳۹۰). علاوه بر کتابخانه ملی ازبکستان، در چندین کتابخانه معروف ازبکستان کتاب‌ها، مجلات و نسخ خطی به خط و زبان فارسی موجود است. به عنوان مثال در مؤسسه خطی ابوریحان بیرونی، کتاب‌ها و مجلات فارسی در چند قفسه جداگانه نگهداری می‌شود. همچنین در اتاق ایران دانشگاه شرق‌شناسی و دانشگاه نظامی گنچور تاشکند، دانشگاه دولتی ترمذ، دانشگاه دولتی اورگنج استان خوارزم، کتابخانه عبدالرحمن جامی دانشگاه سمرقند و کتابخانه دولتی شهر بخارا قفسه‌هایی برای کتاب‌های فارسی در نظر گرفته شده است (کتابخانه‌های دولتی ازبکستان و چند کتابخانه معروف ازبکستان، ۱۳۸۱). همکاری در سطح کتابخانه‌های ملی امکان دسترسی به چنین منابعی را نیز امکان‌پذیر می‌کند.

• در کتابخانه ملی ترکمنستان زبان ترکمنی و زبان روسی غالب است. بیشتر منابع به زبان روسی است. ۸۵ درصد منابع این کتابخانه روسی است (علیجانی، ۱۳۸۱، ص ۶۳۲). در بخش مخزن نسخ خطی، آثار ارزشمندی به زبان فارسی و عربی نگهداری می‌شود که تعداد آن به هزاران جلد بالغ می‌شود (کتابخانه ملی ترکمنستان، [بی‌تا]). مثلاً قدیمی‌ترین کتاب فارسی موجود در این کتابخانه، نسخه‌ای از تاریخ طبری به سال ۸۲۷ ق. است (علیجانی، ۱۳۸۱، ص ۶۳۳).

• در کتابخانه ملی ایران نیز علاوه بر منابع به زبان فارسی و عربی، منابعی به زبان‌های ترکی، روسی، و انگلیسی و... موجود است.

• در کتابخانه ملی ترکیه منابع با الفبای عربی^{۱۸} موجود است. تعداد قابل توجهی نسخ خطی فارسی در کتابخانه‌ها و مراکز نسخ خطی ترکیه وجود دارد که به علت نبود ارتباط ساختارمند بین استادان و مراکز علمی دو کشور ایران و ترکیه، اطلاع کافی از بخش عظیمی از این منابع وجود ندارد. در نمایشگاه نسخ خطی فارسی که در محل کتابخانه ملی ترکیه در آنکارا که همزمان با سمینار دو روزه نسخ خطی فارسی در کتابخانه‌های ترکیه و نسخ خطی ترکی در کتابخانه‌های ایران با مشارکت نمایندگی فرهنگی ایران، کتابخانه سلیمانیه و دانشگاه استانبول برگزار شد، بیش از یکصد و پنجاه نسخه خطی از حدود ۱۵۰۰ نسخه خطی فارسی موجود در گنجینه نسخ خطی کتابخانه ملی ترکیه (که نمونه‌های نفیسی از آثار ادبیات و عرفان اسلامی مربوط به قرون گذشته به زبان فارسی است) به معرض نمایش علاقه‌مندان گذاشته شد. قدیمی‌ترین نسخه ارائه‌شده در این نمایشگاه، کتاب «کیمیای سعادت» اثر «امام غزالی» به خط محی‌الدین عربی بود که مربوط به هشتصد سال پیش است (۱۵۰۰ نسخه خطی فارسی در کتابخانه ملی ترکیه، ۱۳۸۸).

• در کتابخانه ملی پاکستان از طریق خرید مجموعه‌های خصوصی در حدود ۵۸۰ نسخه خطی و بیش از ده هزار کتاب نادر به زبان‌های اردو، عربی، و فارسی فراهم شده است. به گفته آقای حفیظ دو تاسه هزار نسخه خطی فارسی در کتابخانه ملی پاکستان وجود دارد که بیشتر تحقیقی هستند (گزارش بازدید رایزن فرهنگی ایران از کتابخانه ملی پاکستان، ۱۳۷۶).
• قسمت اعظم منابع در کتابخانه دانشگاه کابل افغانستان، انگلیسی است.

• در کتابخانه‌های ملی تاجیکستان و آذربایجان نیز کتاب‌هایی به زبان‌های فارسی، ترکی و روسی موجود است.

• در کتابخانه ملی قزاقستان اغلب منابع به زبان‌های قزاقی و روسی است (تجلی، ۱۳۸۵، ص ۱۲۸۹). البته در مخزن دستنویس کتابخانه ملی قزاقستان، آثار ستارگان ادبیات شرق مثل نوایی، نظامی، فردوسی، جامی، شیخ علی، خواجه حافظ، سعدی، صوفی‌الله‌یار و دیگران موجود است. در بخش کتاب‌های خارجی کتابخانه ملی قزاقستان حدود ۱۰۰۰ جلد به زبان فارسی وجود دارد (کتابخانه ملی قزاقستان، ۱۳۸۲). فهرست آثار مربوط به ایران و زبان فارسی موجود در کتابخانه ملی قزاقستان (۱۳۸۳) در سند به شماره بازبایی ۶۳۲۲ الف در کتابخانه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی موجود است. از کتب چاپی قزاق صوفی‌الله‌یار (۱۸۰۶)، سیف‌الملک (۱۸۰۷)، خواجه ناصر بهرام‌گور، جامع‌التواریخ، قزجئیک (منظومه

18. Arabic alphabet

عشقی) ادامه میراث گذشتگان است که در تمامی آثار مذکور، پیوند ادبیات ایران و قزاق را به‌خوبی می‌توان حس کرد. طبق سندی در دبیرخانه اتحادیه کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اگو، در کتابخانه ملی قرقیزستان در مورد تاریخ و فرهنگ ایران و آثار ادیبان ایرانی، منابعی به این تعداد وجود دارد (جدول ۳):

ردیف	زبان	کتاب	مقاله	سایر
۱	زبان قرقیزی	۳	۷۶	-
۲	زبان روسی	۱	۱۲۰	-
۳	به زبان روسی در زمان کشورهای سابق اتحاد شوروی	۱۱۲	۷۲	-
۴	زبان فارسی	۳۶۸۳	۱۲۶ مجله فارسی	۳۶ نوار تصویری، ۸۳ نوار صوتی، ۵۶ عدد DVD

جدول ۳

منابع در مورد تاریخ و فرهنگ ایران در کتابخانه ملی قرقیزستان (تعداد آثار فارسی در کتابخانه ملی قرقیزستان، ۱۳۸۹)

همکاری در سطح کتابخانه‌های ملی می‌تواند راه را برای شناسایی برخی از مجموعه‌های خصوصی و ارزشمند در سطح سایر کتابخانه‌ها نیز فراهم کند. کنار هم قرار گرفتن این مجموعه‌های مشترک، حد اعلا همکاری است. وابستگی سازمانی کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اگو نیز می‌تواند در ایجاد ارتباط مناسب بین کتابخانه‌های ملی مؤثر باشد. عدم همطرازی میان رؤسای کتابخانه‌های ملی از لحاظ وابستگی سازمانی، مشکلاتی را از لحاظ رعایت پروتکل‌ها در حوزه فعالیت‌های بین‌المللی ایجاد می‌کند، اما از آنجا که روابط دیپلماتیک با کتابخانه‌های ملی، با توجه به ماهیت علمی و فرهنگی آنها شائبه سیاسی کمتری ایجاد می‌کند، اما می‌تواند مطمئن نظر فعالان دیپلماسی کشور قرار گیرد تا به استفاده از ظرفیت‌های مستقیم و غیرمستقیم موجود در حوزه فرهنگ، با استفاده از برنامه‌های مشترک فرهنگی اقدام کنند (یاری، ۱۳۸۷، ص ۱۵۰).

در جدول ۴ وابستگی سازمانی کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اگو، نام سابق یا معروف این کتابخانه‌ها و شهر استقرار آنها آمده است.

شهر استقرار	نام سابق یا معروف کتابخانه	وابستگی سازمانی	کشور	ردیف
تهران	سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران	رئیس جمهور	ایران	۱
آنکارا	کتابخانه ملی ترکیه	وزارت فرهنگ	ترکیه	۲
کابل	کتابخانه عامه	وزارت اطلاعات و فرهنگ	افغانستان	۳
تاشکند	کتابخانه علی شیر نوایی	دیوان وزیران	ازبکستان	۴
آلماتی	کتابخانه عمومی دولتی قزاقستان	وزارت فرهنگ	قزاقستان	۵
بیشکک	کتابخانه عمومی دولتی چرنیشفسکی	وزارت فرهنگ	قرقیزستان	۶
باکو	کتابخانه دولتی آخوندوف*	وزارت فرهنگ و گردشگری	آذربایجان	۷
اسلام آباد	کتابخانه ملی پاکستان	وزارت آموزش	پاکستان	۸
دوشنبه	کتابخانه ابوالقاسم فردوسی	وزارت فرهنگ	تاجیکستان	۹
عشق آباد	کتابخانه عمومی استان ترکمنستان	وزارت فرهنگ و رادیو و تلویزیون	ترکمنستان	۱۰

جدول ۴

وابستگی سازمانی کتابخانه‌های
ملی کشورهای عضو اکو

*پس از استقلال آذربایجان کتابخانه دولتی آخوندوف به‌عنوان کتابخانه ملی آذربایجان معرفی شد (تجلی، ۱۳۸۵، ص ۶).

لازم به ذکر است در افغانستان کتابخانه ملی وجود ندارد، اما بعضی از وظایف آن توسط مؤسسات دیگری مانند دانشگاه کابل، کتابخانه مرجع آموزش و پرورش و کتابخانه عمومی (کتابخانه عامه) وزارت فرهنگ و اطلاعات به اجرا درمی‌آید. کتابشناسی ملی به‌صورت نامنظم توسط کتابخانه دانشگاهی کابل منتشر می‌شود (آرگیدی، ۱۳۸۱، ص ۲۵۸). جدول ۴ نشان می‌دهد بیش از ۵۰ درصد کشورهای عضو اکو، وابستگی سازمانی مشترک دارند. این قضیه می‌تواند نکته مثبتی در جهت همکاری‌های کتابخانه‌های ملی تلقی شود. چرا که عزم و اراده نخبگان سیاسی و روحیه بالای همکاری در آن و پذیرش پیامدهای این امر برای موفقیت طرح‌های همگرایی در جهان سوم و نیز اکو ضروری است (کولائی، ۱۳۷۶، ص ۱۳۵).

سؤال ۲: راهکارهای تقویت مؤلفه‌های تسهیل همکاری بین کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو کدامند؟

هیچ‌یک از امکانات، به اندازه فهرست دسترسی عمومی یکپارچه آنلاین که منابع موجود در

مجموعه‌های همه کتابخانه‌های عضو ائتلاف را نشان دهد، روی همکاری بین کتابخانه‌ای تأثیر ندارد (حسینی شکرایی، ۱۳۹۰). تهیه فهرست‌های مشترک از منابع کتابخانه‌ها به صورت پیوسته یکی از موارد همکاری بین کتابخانه‌ها در عصر اطلاعات است. تهیه و انتشار فهرست مشترک کتاب‌ها در زمینه فرهنگ، تاریخ و هنرهای اسلامی، درباره متون خطی اسلامی، نشریات ادواری، میراث‌های فرهنگی و همچنین مقاله‌نامه‌های توصیفی (احساناغللو، ۱۳۶۹، ص ۳۴) درخصوص کشورهای عضو اکو لازم و ضروری است. در این زمینه برای ایجاد ارتباط، دو مطلب قابل تأکید است: (۱) حداقل استاندارد و ترجیحاً استانداردهای بین‌المللی رعایت شود. این امر پیش‌شرط قطعی برای هر جست‌وجوی هم‌زمان عملی در مؤسسات مختلف است؛ و (۲) اشتراک اطلاعات، نیازمند اصول و قواعد مشترک برای ایجاد ارتباط بین پیشینه‌هاست (هدگارد^{۱۹}، ۱۳۸۴، ص ۲۶۳) که لازم است کتابخانه‌های ملی این کشورها این اصول را رعایت کنند.

یکی دیگر از راهکارهای اساسی در تقویت همکاری بین این کتابخانه‌ها، استانداردسازی است. استانداردها برای تضمین سازگاری در ارتباط متقابل کتابخانه‌ها و مراکز اطلاع‌رسانی یک فاکتور ضروری به حساب می‌آیند (بهاسکارا راثو، ۱۹۹۸، ص ۲۱۳-۲۱۴). به منظور تسهیل همکاری مطلوب و انتقال اطلاعات به آن سوی مرزهای ملی و منطقه‌ای، لازم است استانداردهای مشترکی برای جنبه‌های گوناگون فعالیت‌های حرفه‌ای و استفاده از اطلاعات خصوصاً در حوزه‌های فهرستنویسی، رده‌بندی، شکل‌های مشترک ارتباطی برای انتقال داده‌ها از طریق نظام‌های کامپیوتری، فراهم ساختن کتابشناسی و خدمات چکیده و نمایه و اصطلاحنامه چندزبانه برای کشورهای منطقه، استاندارد برای طراحی پایگاه داده‌ها (نظام‌های ارتباطی، مبادلات، نرم‌افزارها، زبان ارتباطی مشترک و مانند آن)، و استانداردهایی برای خدمات امانت میان کتابخانه‌ها، نظام‌های تحویل مدرک و مانند آن تهیه شود. برای تشخیص و به قاعده درآوردن این استانداردها، باید به استانداردهای موجود بین‌المللی نظیر استاندارد بین‌المللی توصیف کتابشناختی، شکل‌های مشترک ارتباطی و مانند آن نیز توجه داشت. برخورد در این زمینه باید مبتنی بر توانایی‌های موجود باشد، نه اینکه برای ایجاد نهادهای جدید تلاش شود. گروه‌های کار از میان متخصصان کشورهای عضو باید تشکیل شود تا به ارائه توصیه‌های لازم در زمینه تهیه استاندارد بپردازند (عبدالحمید، ۱۳۶۹، ص ۱۴-۱۵).

یکی دیگر از مهم‌ترین راهکارهای تسهیل همکاری بین کتابخانه‌های عضو، طراحی یک مرکز اطلاع‌رسانی متمرکز برای کشورهای منطقه اکو است. وجود چنین مرکزی، زمینه همکاری هر چه بیشتر این کشورها را در مقوله‌های فرهنگی فراهم می‌کند. برای ایجاد این مرکز، لازم است دیدگاه جامعه‌های مختلف ایرانی و رؤسا و مقامات کتابخانه‌های ملی

19. Hedegaard

کشورهای آکو مورد بررسی قرار گیرد. بررسی وضعیت زیرساخت‌های ایجاد یک مرکز اطلاع‌رسانی اعم از زیرساخت‌های مقرراتی، فرهنگی و فنی، تحلیل چگونگی رفع مشکلات این زیرساخت‌ها در مسیر همکاری کتابخانه‌های ملی، و تعیین محتوای این مرکز از مباحث عمده‌ای است که لازم است پژوهش‌های آتی به آن بپردازند.

نتیجه‌گیری

میراث فرهنگی، سرمایه اجتماعی و تاریخی یک جامعه است که به‌عنوان میراث به نسل‌های آینده به ارث گذاشته می‌شود (سلیمان و اریلماز، ۲۰۰۶، ص ۱). این مال مشترک باید به‌نفع بشریت صرف شود و در اختیار گروه معدودی نباشد (جمالی، ۱۳۸۷، ص ۷). در این راستا، کتابخانه‌های ملی به‌عنوان متولیان میراث محسوس و نامحسوس تأثیر زیادی می‌توانند داشته باشند. مؤلفه‌هایی در این مقاله مورد بررسی قرار گرفت که توجه به آنها می‌تواند تسهیل‌کننده و تقویت‌کننده همکاری بین کتابخانه‌های ملی کشورهای منطقه باشد. در این مطالعه معلوم شد خط و زبان انگلیسی، روسی، ترکی، و فارسی در کشورهای عضو آکو رواج بیشتری دارد. ایجاد پایگاه‌های مختلف چندزبانه با همکاری کارگروه‌های تخصصی با حضور متخصصینی از کشورهای عضو در قالب مرکز اطلاع‌رسانی پیشنهادی در این راستا کارگشاست.

به‌منظور بهره‌برداری هر چه بیشتر کشورهای عضو از مجموعه‌های همدیگر، می‌توان از فهرست‌ها و کتابشناسی‌های چندزبانه و چکیده‌های استاندارد کمک جست. لازم است در این زمینه استانداردهایی به توافق کشورهای عضو برسد و متخصصانی در این زمینه به فعالیت بپردازند. از سوی دیگر مبادله انتشارات مربوط به خود کتابخانه‌های ملی با همدیگر و ترجمه این کتاب‌ها به زبان‌های رایج آن کشور، نه تنها باعث ارائه و تبلیغ جنبه‌های مختلف یک کشور می‌شود، بلکه راه را برای همکاری بیشتر در زمینه‌های علمی فراهم می‌کند. نمونه اعلامی تلاش برای ترجمه کتاب به زبان‌های دیگر، کره جنوبی و جمهوری ترکیه است که در هر جنبه‌ای که بتوان تصور کرد این کشورها اقدام به چاپ و انتشار کتاب در آن حوزه به زبان‌های غیر از ترکی و کره‌ای کرده‌اند. مثلاً در مورد خود ایران، تعداد کتاب‌های ایرانی غیرفارسی در کشور به‌حدی نیست که بتوان در خارج از کشور با آن عرض اندام کرد (صورت‌جلسه هماهنگی تأسیس اتاق‌های آکو، ۱۳۹۰). البته در این راستا، نشرانی همچون انتشارات بین‌المللی الهدی و مرکز ساماندهی ترجمه و نشر معارف اسلامی و علوم انسانی و دیگر ناشران بین‌المللی می‌توانند به کمک کتابخانه‌های ملی بیایند. این ناشران به ترجمه منابع فارسی به زبان‌های دیگری همچون انگلیسی، روسی، ترکی، اردو و... می‌پردازند. توسعه همکاری‌های فرهنگی - علمی و مهم‌تر از همه سرمایه‌گذاری در این راستا در

میان اعضای اکو بی‌تردید می‌تواند سرمایه‌گذاری‌های فرهنگی غرب را به چالش کشانده و اسباب رواج اسلام را در میان کشورهای منطقه به‌طور روزافزون باعث شود.

کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو می‌توانند با همکاری در زمینه منابع مشترک، فرصت بهره‌برداری پژوهشگران از میراث و اطلاعات موجود در گنجینه‌های یکدیگر را ایجاد کنند. نسخ خطی فراوانی در کشورهای عضو موجود است که با تهیه نسخه‌های دیجیتال از آنها و ایجاد یک شبکه اطلاع‌رسانی مشترک از آنها، میتوان از این منابع نادر و منحصر به فرد استفاده کرد. برگزاری اجلاس‌های مختلف با حضور رؤسای کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو (۳ دوره اجلاس) از سال ۱۳۸۶ به بعد و تصویب افلا، نشان‌دهنده تمایل این کشورها برای همکاری و اشتراک منابع است. با علم به این اشتراکات و در نظر گرفتن تفاوت‌های زبانی، می‌توان برای برقراری هر چه بهتر ارتباط این کشورها اقدام کرد.

طبق یافته‌ها، بیش از ۵۰ درصد کشورهای عضو اکو، وابستگی سازمانی مشترک دارند. این قضیه نکته مثبتی در همکاری‌های بین این کتابخانه‌ها به‌شمار می‌رود.

البته باتوجه به اینکه رسالت اصلی کتابخانه‌های ملی در دنیا، حفظ میراث ملی هر کشوری محسوب می‌شود، لذا همکاری در جهت تکمیل این موجودی و معرفی سرمایه ملی به کشورهای دیگر، توجه مناسبی در جهت سرمایه‌گذاری هر چه بیشتر به‌منظور حصول این رسالت به‌حساب می‌آید. تشکیل اجلاس‌ها و اتحادیه مشترک کتابخانه‌های ملی این کشورها بر این مطلب صحه گذاشته است. از سوی دیگر باتوجه به اینکه منابع مشترکی در کتابخانه‌های ملی عضو اکو موجود است، با علم بر این اشتراکات می‌توان به زمینه‌سازی همکاری هر چه بیشتر این مراکز حافظ میراث علمی و فرهنگی اقدام کرد.

شایان ذکر است همکاری در سطح کتابخانه‌های ملی می‌تواند ابعاد گسترده‌تری داشته باشد. در صورتی که بتوان به تأسیس مرکز اطلاع‌رسانی متمرکز اکو دست یافت، می‌توان در عرصه‌های مختلف به فعالیت پرداخت. فهرست مشترک یا شبکه کتابشناختی اکو از اولین ملزومات چنین مرکزی به‌حساب می‌آید. اشتراک تجربیات در زمینه حفاظت و نگهداری منابع و تشکیل دوره‌های بازآموزی در باب مرمت نسخه‌های قدیمی و دستنویست توسط کشورهایی که در این زمینه از امکانات بهتری برخوردارند، تهیه نسخه دیجیتال از این نسخ خطی و قرار دادن آن در یک پایگاه مشترک، برگزاری کارگاه‌های آموزشی و دوره‌های کوتاه‌مدت کتابداری، برگزاری سمینارها و کنفرانس‌های منطقه‌ای در زمینه کتابداری، برگزاری سخنرانی‌های علمی با دعوت از متخصصان داخلی و خارجی، انتشار مشترک کتابها و مجلات در موضوعات مشترک، برگزاری نمایشگاه‌های مشترک کتاب با حضور کشورهای اکو، تبادل نیروی انسانی متخصص بین کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو، تشکیل

کتابخانه تخصصی اکو در هر یک از کشورهای عضو، تبادل استاد و دانشجو در زمینه کتابداری و اطلاع‌رسانی و... از جمله فعالیت‌هایی است که در سایه همکاری کتابخانه‌های ملی این کشورها می‌توان به آنها دست یافت. تمام موارد مذکور مستلزم طراحی یک مرکز اطلاع‌رسانی متمرکز و واحد هماهنگ‌کننده مرکزی است.

منبع

- آرگیدی، جان بلفورت (۱۳۸۱). «کتابخانه‌های افغانستان». ترجمه نیره امامی. در: *دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ج. ۱. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- احسان‌اغلو، اکمل‌الدین (۱۳۶۹). «شبکه بین‌المللی اطلاع‌رسانی در حوزه فرهنگ در میان کشورهای اسلامی». ترجمه عبدالحسین آذرنگ. در: *شبکه اطلاع‌رسانی در کشورهای اسلامی*. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی (مراکز فرهنگی-سینمایی).
- «اساسنامه کنفرانس رؤسای کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو (۲۰۰۹)». موجود در دبیرخانه اتحادیه اکو سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- تجلی، آرزو (۱۳۸۵). «کتابخانه‌های قزاقستان». در: *دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ج. ۲. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- «تعداد آثار فارسی در کتابخانه قرقیزستان» (۱۳۸۹). نامه به شماره ۵۴۴/۶۰/ECL به تاریخ ۱۳۸۹/۰۴/۰۱ درخصوص تعداد آثار فارسی در کتابخانه قرقیزستان. موجود در دبیرخانه اکو در سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- جمالی، حمیدرضا (۱۳۸۷). «تنوع فرهنگی: میراث مشترک بشریت». *مطالعات میان‌فرهنگی*، ۳(۷): ۴۰-۱.
- حسن‌خانی، سعید (۱۳۷۹). «بررسی تأثیر همگرایی بر توانمندی‌های اعضای اکو». پایان‌نامه کارشناسی‌ارشد علوم سیاسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد کرج.
- حسینی‌شکرایی، افروز (۱۳۹۰). «سخنرانی در همایش: استانداردها و پروتکل‌ها؛ بستر پیاده‌سازی شبکه‌های اطلاعاتی». برگزار شده در: تهران: سالن سازمان مدیریت صنعتی. بازبایی شده در ۱۸ دی ۱۳۹۱، از: <http://www.lisna.ir/report/l-r-dp7>
- حیدری، غلامحسین (۱۳۸۴). «ژئوپلیتیک فرهنگی یا ژئوکالچر». *ژئوپلیتیک*. ص ۹۳-۱۱۶.
- خورشید انور (۱۳۸۸). «اشتراکات فرهنگی ما بسیار زیاد است». *اکو نوروز*، ۲(۱).
- رزم‌آرا، مرتضی (۱۳۸۷). «طرح پیشنهادی کتابخانه تخصصی اکو». موجود در دبیرخانه اتحادیه اکو سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- رفیع، حسین؛ مظلومی، اسماعیل (۱۳۹۱). «موانع همگرایی ایران و ترکیه در منطقه آسیای مرکزی و قفقاز». *مطالعات اوراسیای مرکزی*، ۵(۱۰): ۷۹-۹۸.

صادقی، محمدمسعود (۱۳۹۱). «گسترش زبان فارسی مظهر قدرت نرم جمهوری اسلامی ایران». *ماهنامه روابط فرهنگی*، ۲(۷).

صورت جلسه هماهنگی تأسیس اتاق‌های اکو در کتابخانه‌های ملی منطقه اکو (۱۳۹۰). موجود در دبیرخانه اکو در کتابخانه ملی ایران.

عبدالحمید، الی محمد (۱۳۶۹). «برنامه اطلاعاتی جهان سوم: اصول نظری». ترجمه عباس حری. در: *شبکه اطلاع‌رسانی در کشورهای اسلامی*. تهران: دفتر پژوهش‌های فرهنگی (مراکز فرهنگی - سینمایی). علیچانی، مهناز (۱۳۸۱). «کتابخانه‌های ترکمنستان». در: *دایرةالمعارف کتابداری و اطلاع‌رسانی*. ج. ۱. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

فدوروف، ویکتور (۱۳۹۰). «نقش کتابخانه ملی در اقتصاد اطلاعات». ترجمه فهیمه باب‌الحوائجی. در: *گزیده مقالات ایفلا ۲۰۰۷*. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.

«فهرست آثار مربوط به ایران و زبان فارسی موجود در کتابخانه ملی جمهوری قزاقستان واصله از ریزنی فرهنگی سفارت جمهوری اسلامی ایران در آلماتا به تعداد ۱۰۱ مورد» (۱۳۸۳). سند موجود در کتابخانه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به شماره بازیابی ۶۳۲۲ الف.

«کتابخانه ملی ترکمنستان» (بی‌تا). سند موجود در کتابخانه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به شماره بازیابی ۸۸۲۸ الف.

«کتابخانه ملی قزاقستان» (۱۳۸۲). سند موجود در کتابخانه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به شماره بازیابی ۶۳۳۷ الف.

«کتابخانه‌های دولتی ازبکستان و چند کتابخانه معروف ازبکستان» (۱۳۸۱). سند موجود در کتابخانه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به شماره بازیابی ۹۶۵۵ الف.

کولایی، الهه (۱۳۷۶). «بررسی زمینه‌های واگرایی و همگرایی در میان اعضای اکو». *مطالعات خاورمیانه*، ۱۰ و ۱۱: ۹۳-۱۴۰.

کولایی، الهه؛ مؤدب، محمد (۱۳۸۸). *سازمان همکاری اقتصادی (اکو): دستاوردها و چشم‌اندازها*. تهران: مؤسسه انتشارات دانشگاه تهران.

«گزارش بازدید ریزن فرهنگی جمهوری اسلامی ایران از کتابخانه ملی پاکستان» (۱۳۷۶). سند موجود در کتابخانه سازمان فرهنگ و ارتباطات اسلامی به شماره بازیابی ۹۱۳۱ الف.

«گزارش نخستین اجلاس رؤسای کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اکو» (۲۰۰۷). تهران ۱۹-۲۰ نوامبر ۲۰۰۷ (۲۸-۲۹ آبان). موجود در دبیرخانه اکو در کتابخانه ملی ایران.

مجدر، فاطمه (۱۳۸۲). *جامعه‌شناسی عمومی*. تهران: شعاع.

محمدی، یدالله (۱۳۷۰). «همگرایی و سیر تطور و تحول آن (۱)». *فصلنامه مصباح*، ۱: ۵۸-۷۳.

مستوفی، میترا (۱۳۸۰). «نقش ارتباطات فرهنگی در تبدیل سازمان پیمان مرکزی (سنتو) به سازمان

- همکاری‌های اقتصادی (اکو)». پایان‌نامه کارشناسی ارشد روزنامه‌نگاری، دانشکده علوم اجتماعی و روان‌شناسی، دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی.
- مولانا، حمید (۱۳۸۴). اطلاعات و ارتباطات جهانی. ترجمه اسدالله آزاد، محمد حسن‌زاده و مریم اخوتی. تهران: کتابدار.
- (۱۳۹۱). *ارتباطات بین‌الملل و میان فرهنگی*. تهران: کتاب نشر.
- نظری، علی اشرف (۱۳۹۰). «ایران فرهنگی، هویت و تمدن: ظرفیت‌سنجی معرفتی». در: *فرهنگ، هویت و تمدن از چشم‌انداز ایران فرهنگی*. تهران: تمدن ایرانی.
- نکونام، جعفر (۱۳۸۲). *روش تحقیق کتابخانه‌ای: با تأکید بر علوم اسلامی*. قم: دانشگاه قم.
- نوروزی، علیرضا؛ ولایتی، خالد (۱۳۸۸). همکاری علمی پژوهشی: *جامعه‌شناسی همکاری علمی*. تهران: چاپار.
- هاگت، بیتر (۱۳۷۵). *جغرافیا: ترکیبی نو*. ترجمه شاپور گودرزی نژاد. ج. ۲. تهران: سمت.
- هدگارد، روث (۱۳۸۴). «فواید همکاری کتابخانه‌ها، آرشیوها و موزه‌ها با یکدیگر». ترجمه کیانوش کیانی هفت لنگ. در: *گزیده مقالات ایفلا ۲۰۰۳*. تهران: سازمان اسناد و کتابخانه ملی ایران.
- ۱۵۰۰ نسخه خطی فارسی در کتابخانه ملی ترکیه» (۱۳۸۸). بازبایی شده در ۲۲ مرداد ۱۳۹۲، از: <http://khabaronline.ir/detail/11170>
- «ویژگی‌های فرهنگی کشور ازبکستان» (۱۳۹۰). بازبایی شده در ۱۰ فروردین ۱۳۹۲، از: <http://www.modiryar.com/index-management/cultural/cultural-management/4566-1390-10-12-05-40-56.html>
- یاری، حامد (۱۳۸۷). «نقش کتابخانه‌های ملی در روابط فرهنگی بین ملت‌ها با نگاهی به فعالیت‌ها و روابط بین‌المللی کتابخانه ملی جمهوری اسلامی ایران». کتاب *ماه کلیات*، ۱۳۳: ۱۴۹-۱۵۳.
- Bhaskara Rao, p. (1998). *Information network and resource sharing*. New Delhi: Reliance.
- Celikhan, S.; Eryilmaz, S.S.(2006). "Local / regional integration and cultural Heritage". 42nd ISOCaRP Congress.
- Chunyan, Pan; Hongyang, Wang; Yang, Liu (2009). "Regional Integration: The possible role of culture and the way to play it". *Modern Urban Research*, 5: 1-9.
- "Central Information Agency (CIA)" (2013). Retrieved 29 Jun. 2013, from: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/ti.html>
- "EIFL, Enabling access to knowledge in developing and transition countries"(2012). retrieved 4 Feb. 2013, from: <http://www.eifl.net/home> and <http://www.eifl.net/who-we-are>

- "ICABS: IFLA-CDNL Alliance for Bibliographic Standards" (2008). Retrieved 2 Feb. 2013, from: <http://archive.ifla.org/VI/7/icabs.htm>
- "Ifla-PAC: About the preservation and conservation core activity" (2013). Retrieved 2 Feb. 2013, from: <http://www.ifla.org/about-pac>
- "International collaboration" (2012). Retrieved 2 Feb. 2013, from: http://www.nb.admin.ch/nb_professionnel/01693/01697/01744/index.html?lang=en
- Soomer, June (2003). "Why regional integration benefits". Retrieved 4 Feb. 2013, from: <http://www.eccb-centralbank.org/PDF/newspaper3.pdf>
- Wildridge, Valerie; et al. (2004). "How to creat successful partnerships: A review of literature". *Health Information and Libraries Journal*, 21.

استناد به این مقاله:

نجفقلی نژاد ورجوی، اعظم؛ حسن‌زاده، محمد (۱۳۹۳). «عوامل تقویت‌کننده همکاری میان کتابخانه‌های ملی کشورهای عضو اگو». *فصلنامه مطالعات ملی کتابداری و سازماندهی اطلاعات*، ۲۵ (۱): ۸۶-۱۰۹.

